

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการของผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะพื้นฐานบางประการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม 2) สภาพการเลี้ยงไหมและปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม 3) ความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการของผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม และ 4) เปรียบเทียบความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการของผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม ที่มีลักษณะพื้นฐาน และสภาพการเลี้ยงไหม แตกต่างกัน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสมปี 2539 จำนวน 124 ราย จากจำนวนประชากรทั้งหมด 622 ราย การกำหนดตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง แบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ในการคัดเลือก อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากแต่ละหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือก โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มเคยผ่านการฝึกอบรมและกลุ่มไม่เคยผ่านการฝึกอบรม ด้านวิชาการเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสมกำหนดสัดส่วน (Proportional sampling) ในการกำหนดตัวแทนกลุ่มตัวอย่างแต่ละหมู่บ้าน และใช้วิธีการคัดเลือกสุ่มตัวอย่าง อย่างง่าย (Simple random sampling) ในการคัดเลือกตัวอย่างจากแต่ละหมู่บ้าน การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการในเดือนสิงหาคม 2539 โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบพบกันโดยตรงกับผู้รับสัมภาษณ์ และมีแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Statistical Package for Social Sciences (SPSS/PC) ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุดของข้อมูล ค่าต่ำสุดของข้อมูล และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ลักษณะพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม

(1) ลักษณะพื้นฐานทางด้านสังคม ของเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมากกว่า 4 ใน 5 หรือร้อยละ 94.4 เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 46-55 ปี มีอายุเฉลี่ย 46.2 ปี เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมากกว่า 4 ใน 5 หรือร้อยละ 92.7 จบการศึกษา

ชั้นประถมปีที่ 4 สถานภาพการสมรสของเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมากกว่า 4 ใน 5 หรือร้อยละ 98.4 แต่งงานแล้ว เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 64.5 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน และเฉลี่ยประมาณ 5 คน และพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมส่วนใหญ่หรือร้อยละ 94.4 ประกอบอาชีพหลักในการทำนาและทำไร่ และร้อยละ 95.2 มีอาชีพรองในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

(2) ลักษณะพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 46 มีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ขนาด 11-30 ไร่ และเฉลี่ย 29.5 ไร่ เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมทั้งหมดมีพื้นที่ถือครองเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง และพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 31 เท่ากัน ในปี 2538 มีรายได้เงินสดในภาคเกษตรเป็นเงิน 5,001-15,000 บาท และ 25,001 บาทขึ้นไป และมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 29,702.5 บาทต่อปี มีรายได้เงินสดนอกภาคเกษตรเฉลี่ยประมาณ 5,593.9 บาทต่อปี และเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 27.1 มีรายได้เงินสดจากการเลี้ยงไหมเป็นเงิน 3,001-6,000 บาท และมีรายได้จากการเลี้ยงไหมเฉลี่ยประมาณ 9,017.8 บาทต่อปี เกษตรกรผู้เลี้ยงไหม ร้อยละ 79 มีการกู้ยืมเงิน ในจำนวนนี้ร้อยละ 25.5 ได้กู้ยืมเงิน 20,001-30,000 บาท จำนวนเงินกู้เฉลี่ย 35,663.3 บาท 4 และร้อยละ 83.7 กู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ รองลงมาร้อยละ 14.3 กู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตร และร้อยละ 2 กู้ยืมเงินจากญาติพี่น้อง

5.1.2 สภาพการเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม

(1) สภาพการปลูกหม่อน พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไหม หรือร้อยละ 39.5 มีพื้นที่ปลูกหม่อน 1.5-2 ไร่ และมีพื้นที่เฉลี่ย 2.1 ไร่ ร้อยละ 87.1 มีกรรมสิทธิ์ถือครองพื้นที่ปลูกหม่อนเป็นของตนเอง เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 41.1 ปลูกหม่อนพันธุ์ส่งเสริม และร้อยละ 41.9 ได้พันธุ์หม่อนมาจากหน่วยงานทางราชการ เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมส่วนใหญ่หรือร้อยละ 94.4 มีปริมาณใบหม่อนเพียงพอใช้ในการเลี้ยงไหม ร้อยละ 39.5 ได้กำจัดวัชพืช 4-6 ครั้งต่อปี ได้กำจัดวัชพืชเฉลี่ย 5.4 ครั้งต่อปี และร้อยละ 53.7 ได้ใส่ปุ๋ย 2 ครั้งต่อปีและได้ใส่ปุ๋ยเฉลี่ย 2.2 ครั้งต่อปี เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 70.7 ใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ร่วมกับปุ๋ยคอกในการใส่แปลงหม่อน ร้อยละ 52.4 ได้ตัดแต่งหม่อน และเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่ตัดแต่งหม่อนมากกว่า 4 ใน 5 หรือร้อยละ 93.8 ใช้วิธีการตัดแต่งหม่อนแบบตัดต่ำ

(2) สภาพการเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 30.6 เคยทำการเลี้ยงไหมมาแล้ว 26-30 ปี และเคยเลี้ยงไหมเฉลี่ย 28.9 ปี และร้อยละ 52.4 เคยเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม 3 ปี และเคยเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสมเฉลี่ย 2.6 ปี เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 60.5 มีจำนวนแรงงานในการเลี้ยงไหม 2 คน และมีแรงงานเฉลี่ยประมาณ 2 คน เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมจำนวนครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 50 มีห้องเลี้ยงไหมแบบมาตรฐานแยกจากตัวบ้าน และร้อยละ 64.5

ใช้งบประมาณของตนเองในการสร้างห้องเลี้ยงไหม เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 62.9 เลี้ยงไหม จำนวนไม่เกิน 1 แผ่นต่อรุ่น และเลี้ยงไหมเฉลี่ย 1.3 แผ่นต่อรุ่น เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 41.9 ใช้กระดังจำนวน 26-30 กระดังต่อไขไหม 1 แผ่น และใช้กระดังเฉลี่ย 28 กระดังต่อไขไหม 1 แผ่น เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมส่วนใหญ่หรือร้อยละ 95.2 ได้เลี้ยงไหมที่ละรุ่นเพื่อจะได้มีเวลาในการพักห้อง เลี้ยงไหม แต่มีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 57.3 ทำการเลี้ยงไหม 7-8 รุ่น ต่อปี โดยเฉลี่ย 6.3 รุ่น ต่อปี และร้อยละ 41.9 เลี้ยงไหมทั้งหมดจำนวน 6-10 แผ่นต่อปี และเลี้ยงไหมเฉลี่ย 8.4 แผ่นต่อปี และเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 50 เท่ากัน ทำการเลี้ยงไหมต่อเนื่องตลอดปีและที่ หยุดการเลี้ยงในบางรุ่นเกษตรกรร้อยละ 40.3 ได้ผลผลิตรวมเส้นไหม (ไหมน้อย) จำนวน 11-20 กิโลกรัมต่อปี และผลผลิตเฉลี่ย 20.8 กิโลกรัมต่อปี เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 91.1 ทำความ สะอาดห้องเลี้ยงไหมและอุปกรณ์ ก่อนและหลังจากการเลี้ยงไหมในแต่ละรุ่น และร้อยละ 87.9 ใช้ สารเคมี ฟอรัมาลีน คลอรีน ในการทำความสะอาดห้องเลี้ยงไหมและอุปกรณ์ ร้อยละ 91.1 มี อุปกรณ์การเลี้ยงไหมในปริมาณเพียงพอ เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 90.3 ให้ใบหม่อนแก่ไหม (วัย 1 - 3) จำนวน 3 ครั้งต่อวัน และร้อยละ 49.2 ให้ใบหม่อนแก่ไหม (วัย 4 - 5) จำนวนไม่เกิน 3 ครั้ง ต่อวัน เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 98.4 ใช้สารเคมี เช่น เพนโทน ปูนขาว ไรต์ว ไหม เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 61.3 ถ่ายมูลไหม(วัย1-3)จำนวน 4 ครั้งต่อวัน และร้อยละ 30.6 ถ่ายมูลไหม (วัย 4-5) จำนวน 3-4 ครั้งต่อวัน เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 86.3 ทำการถ่ายมูลไหม โดยการคัดตัวไหมออก เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมเกือบทั้งหมดมากกว่า 4 ใน 5 หรือร้อยละ 97.6 ประสบปัญหาโรคไหม คือ โรคแกรสเซอร์ (เตื่อ) แต่มีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 46 เมื่อไหมเป็น โรคจะทำลายโดยการฝัง เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมจำนวนครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 59.7 จะนำรังไหมออก จากจ่อเพื่อไปสาวในวันที่ 4 หลังจากนำไหมสุกเข้าจ่อ และเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมร้อยละ 61.3 ทำ การสาวไหมด้วยมือ เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมส่วนใหญ่หรือร้อยละ 91.9 ไม่มีการจ้างแรงงานช่วยในการ ผลิตไหม และเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมส่วนใหญ่หรือร้อยละ 97.6 ไม่มีสมุดในการบันทึกข้อมูล

5.1.3 ปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม

ผลการศึกษา พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมีปัญหาในระดับน้อย ได้แก่ เรื่องโรคแมลง ทำลายต้นหม่อน ความแห้งแล้ง ขาดแคลนเงินทุนสร้างห้องเลี้ยงไหม โรคแมลงทำลายไหม และ สารเคมีที่ใช้อันตราย ส่วนเรื่องอื่น ๆ ไม่มีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมประสบปัญหาปัญหา

5.1.4 ความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการของผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม

(1) ความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการปลูกหม่อน จากความรู้จำนวน 14 เรื่อง พบว่า เกษตรกรมีระดับความจำเป็นในระดับมาก 1 เรื่องคือ โรคหม่อนมีความจำเป็นในระดับน้อย 3 เรื่อง ได้แก่ ลักษณะพันธุ์หม่อนที่ดี ลักษณะของพันธุ์หม่อน และวิธีการติดตามหม่อน ส่วนเรื่องอื่น ๆ เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมไม่มีความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการปลูกหม่อน

(2) ความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการเลี้ยงไหม จากความรู้จำนวน 16 เรื่อง พบว่า เกษตรกรมีความจำเป็นในระดับมาก 1 เรื่อง คือ โรคไหม มีความจำเป็นในระดับน้อย 4 เรื่อง ได้แก่ ชื่อพันธุ์ไหม อุปกรณ์ในการเลี้ยงไหม พื้นที่ในการเลี้ยงไหม และการเก็บรังไหมออกจากจ่อ ส่วนเรื่องอื่น ๆ เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมไม่มีความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการเลี้ยงไหม

5.1.5 เปรียบเทียบระดับความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการของผู้เลี้ยงไหม

พันธุ์ไทยลูกผสม ที่มีลักษณะพื้นฐานและสภาพการเลี้ยงไหม แตกต่างกัน

ผลการวิจัยส่วนนี้ เป็นการเปรียบเทียบระดับความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการของผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสม เกี่ยวกับความรู้ในการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมโดยจำแนกตามลักษณะพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และสภาพการเลี้ยงไหมจำนวน 6 ลักษณะ ได้แก่ อายุ ระยะเวลาในการเลี้ยงไหม ขนาดเนื้อที่ในการปลูกหม่อน รายได้เงินสดจากการเลี้ยงไหมต่อปี ลักษณะห้องเลี้ยงไหม และการเข้ารับการฝึกอบรม ผลการเปรียบเทียบ พบว่า เกษตรกรที่มีลักษณะพื้นฐานและสภาพการเลี้ยงไหมแตกต่างกัน มีระดับความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการในแต่ละเรื่อง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนี้

(1) เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีอายุ แตกต่างกัน 4 กลุ่ม คือ อายุไม่เกิน 35 ปี อายุ 36-45 ปี อายุ 46-55 ปี และอายุ 56 ปีขึ้นไป มีระดับความจำเป็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2 เรื่อง คือ ลักษณะของพันธุ์ไหม และอุปกรณ์ในการเลี้ยงไหม โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีอายุไม่เกิน 35 ปี 36-45 ปี และ 56 ปีขึ้นไป มีความจำเป็นในการฝึกอบรมเรื่องโรคไหม อยู่ในระดับมาก

(2) เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีระยะเวลาในการเลี้ยงไหม แตกต่างกัน 4 กลุ่ม คือ ไม่เกิน 15 ปี 16-25 ปี 26-35 ปี และ 36 ปีขึ้นไป มีระดับความจำเป็นในการฝึกอบรมทุกเรื่องเกี่ยวกับการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมไม่เกิน 15 ปี มีความจำเป็นในการฝึกอบรมเรื่อง วิธีการติดตามหม่อน โรคหม่อน และโรคไหม อยู่ในระดับมาก และเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมเลี้ยงไหม 16-25 ปีและ 26-35 ปี มีความจำเป็นในการฝึกอบรมเรื่อง โรคหม่อน และโรคไหม อยู่ในระดับมาก

(3) เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีขนาดเนื้อที่ในการปลูกหม่อน แตกต่างกัน 4 กลุ่ม คือ ไม่เกิน 1 ไร่ 1.5-2 ไร่ 2.5-3 ไร่ และ 3.5 ไร่ขึ้นไป มีระดับความจำเป็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 6 เรื่อง คือ ลักษณะของพันธุ์หม่อน วิธีการติดตามหม่อน วิธีการตัดแต่งหม่อนโรคหม่อน โรคไหม และการป้องกันโรคไหม โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีพื้นที่ไม่เกิน 1 ไร่ มีความจำเป็นในการฝึกอบรมเรื่องวิธีการติดตามหม่อน โรคหม่อน และโรคไหม อยู่ในระดับมาก และเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีพื้นที่ 1.5-2 ไร่ มีความจำเป็นในการฝึกอบรมเรื่อง โรคหม่อน และโรคไหม อยู่ในระดับมาก

(4) เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีรายได้เงินสดจากการเลี้ยงไหมต่อปี แตกต่างกัน 5 กลุ่ม คือ ไม่เกิน 3,000 บาท 3,001-6,000 บาท 6,001-9,000 บาท และ 12,000 บาทขึ้นไป มีระดับความจำเป็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 5 เรื่อง คือ ลักษณะของพันธุ์หม่อน วิธีการติดตามหม่อน วิธีการตัดแต่งหม่อน ลักษณะของพันธุ์ไหม และโรคไหม โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีรายได้ 3,001-6,000 บาทมีความจำเป็นในการฝึกอบรมเรื่องวิธีการติดตามหม่อน โรคหม่อน และโรคไหม อยู่ในระดับมาก มีรายได้ไม่เกิน 3,000 บาท มีความจำเป็นในการฝึกอบรมเรื่อง โรคหม่อน และโรคไหม อยู่ในระดับมาก และมีรายได้ 9,001-12,000 บาท มีความจำเป็นในการฝึกอบรมเรื่อง โรคไหม อยู่ในระดับมาก

(5) เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีลักษณะห้องเลี้ยงไหม แตกต่างกัน 4 กลุ่ม คือ แบบมาตรฐานแยกจากบ้าน แบบมาตรฐานใต้ถุนบ้าน แบบประหยัดแยกจากบ้าน และแบบประหยัดใต้ถุนหรือในบ้าน มีระดับความจำเป็นแตกต่างกัน 5 เรื่อง คือ ลักษณะของพันธุ์หม่อน วิธีการติดตามหม่อน วิธีการตัดแต่งหม่อนโรคไหม และการป้องกันโรคไหม โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีห้องเลี้ยงไหมแบบมาตรฐานใต้ถุนบ้าน และแบบประหยัดใต้ถุน หรือในบ้านมีความจำเป็นในการฝึก อบรม เรื่อง วิธีการติดตามหม่อน โรคหม่อน และโรคไหม อยู่ในระดับมาก และห้องเลี้ยงไหมแบบประหยัดแยกจากบ้าน มีความจำเป็นในการฝึกอบรมเรื่อง โรคหม่อน อยู่ในระดับมาก

(6) การเข้ารับการฝึกอบรมของเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม แตกต่างกัน 2 กลุ่ม คือ เคยรับการอบรม และไม่เคยรับการอบรม มีระดับความจำเป็นแตกต่างกัน 8 เรื่อง คือ ลักษณะของพันธุ์หม่อน วิธีการติดตามหม่อน วิธีการตัดแต่งหม่อน โรคหม่อน ลักษณะของพันธุ์ไหม อุปกรณ์ในการเลี้ยงไหม โรคไหม และการป้องกันโรคไหม โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่ไม่เคยรับการอบรม มีระดับความจำเป็นในการฝึกอบรมทั้ง 8 เรื่องมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมเคยรับการอบรม

1.6 เปรียบเทียบระดับปัญหาอุปสรรคและความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการของผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสมระหว่างผู้เคยเข้ารับการฝึกอบรมและไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรม

(1) เปรียบเทียบระดับปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม พบว่าเกษตรกรทั้งเคยรับการอบรมและไม่รับการอบรม มีระดับปัญหาแตกต่างกัน 6 เรื่อง คือ ขาดแคลนพันธุ์หม่อน ใบหม่อนไม่เพียงพอ พื้นที่ปลูกหม่อนมีน้อย ไม่ทราบวิธีดูแลหม่อน ไม่มีทุนสร้างห้องเลี้ยงไหม และโรคแมลงทำลายไหม โดยเกษตรกรที่ไม่เคยอบรมมีระดับปัญหามากกว่าเกษตรกรที่เคยรับการอบรม

(2) เปรียบเทียบระดับความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการในการปลูกหม่อน พบว่า เกษตรกรที่เคยรับการอบรมและไม่รับการอบรม มีระดับความจำเป็นแตกต่างกัน 12 เรื่อง คือ ชื่อพันธุ์หม่อน ลักษณะพันธุ์หม่อนที่ดี ลักษณะของพันธุ์หม่อน การเตรียมกิ่งพันธุ์ วิธีปลูก ระยะปลูก ประโยชน์การตัดแต่ง วิธีการติดตาหม่อน ประโยชน์การตัดแต่ง วิธีการตัดแต่ง การดูแลแปลงหม่อน โรคหม่อน และแมลงศัตรูหม่อน โดยเกษตรกรที่ไม่เคยรับการอบรมมีระดับความจำเป็นมากกว่า เกษตรกรที่เคยรับการอบรม

(3) เปรียบเทียบระดับความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการในการเลี้ยงไหม พบว่า เกษตรกรที่เคยรับการอบรม และไม่เคยรับการอบรมมีระดับความจำเป็นแตกต่างกัน 7 เรื่องคือ ชื่อพันธุ์ไหม ลักษณะของพันธุ์ไหม ลักษณะโรงเลี้ยงไหม อุปกรณ์ในการเลี้ยงไหม พื้นที่ในการเลี้ยงไหม โรคไหม และการป้องกันกำจัดโรคไหม โดยเกษตรกรที่ไม่เคยรับการอบรมมีระดับความจำเป็นมากกว่าเกษตรกรที่เคยรับการอบรม

5.1.7 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการเปรียบเทียบระดับความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการของผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม พบว่า เกษตรกรที่มีลักษณะพื้นฐานบางประการทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และสภาพการเลี้ยงไหม แตกต่างกัน มีระดับความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการ แตกต่างกันในเรื่อง

ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานทางการวิจัยที่ว่า เกษตรกรที่มีความแตกต่างกันในเรื่อง อายุ ระยะเวลาในการเลี้ยงไหม ขนาดเนื้อที่ในการปลูกหม่อน รายได้เงินสดจากการเลี้ยงไหมต่อปี ลักษณะห้องเลี้ยงไหม และการเข้ารับการฝึกอบรม มีระดับความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านวิชาการในเรื่องต่อไปนี้ไม่แตกต่างกันกล่าวคือ

1) การปลูกหม่อน ได้แก่ ลักษณะของพันธุ์หม่อน วิธีการติดตาหม่อน วิธีการตัดแต่งหม่อน และโรคหม่อน

2) การเลี้ยงไหม ได้แก่ ลักษณะของพันธุ์ไหม อุปกรณ์ในการเลี้ยงไหม การเก็บรังไหม ออกจากจ่อ โรคไหม และการป้องกันโรคไหม

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการวิจัย สามารถนำไปประมวลเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาระบบงานส่งเสริมการเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

5.2.1.1 ข้อเสนอแนะต่อวิชาการด้านการปลูกหม่อนที่ควรให้การฝึกอบรม ได้แก่

1. ควรจัดหลักสูตรการฝึกอบรมให้กับผู้เลี้ยงไหมเพิ่มขึ้นอย่างเร่งด่วน ในเรื่อง โรคหม่อน และการติดตามหม่อน ในเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรม
2. ควรจัดหลักสูตรการฝึกอบรมให้กับผู้เลี้ยงไหมเพิ่มเติม ในเรื่อง ลักษณะพันธุ์หม่อนที่ดี และลักษณะของพันธุ์หม่อน ในเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรม

5.2.1.2 ข้อเสนอแนะต่อวิชาการด้านการเลี้ยงไหมที่ควรให้การฝึกอบรม ได้แก่

1. ควรจัดหลักสูตรการฝึกอบรมให้กับผู้เลี้ยงไหมเพิ่มขึ้นอย่างเร่งด่วน ในเรื่อง โรคไหม ในเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรม
2. ควรจัดหลักสูตรการฝึกอบรมให้กับผู้เลี้ยงไหมเพิ่มเติม ในเรื่อง ชื่อพันธุ์ไหม อุปกรณ์ในการเลี้ยงไหม พื้นที่ในการเลี้ยงไหม และการเก็บรังไหมออกจากจ่อในเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรม

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาความจำเป็นในการฝึกอบรมด้านการจัดการและเทคนิควิธีการที่เหมาะสมในการจัดฝึกอบรมของผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสม
2. ควรทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยี ในการเลี้ยงไหมแผนใหม่เพื่อทำให้การส่งเสริมการเลี้ยงไหมแผนใหม่ประสบความสำเร็จ
3. ควรทำการศึกษาปัญหาและความต้องการของเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม เพื่อให้งานส่งเสริมการเลี้ยงไหมตรงกับปัญหาและความต้องการของเกษตรกรมากที่สุด
4. ควรทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วม และไม่เข้าร่วมโครงการของผู้เลี้ยงไหม เพื่อให้รู้และเข้าใจ สภาพการเลี้ยงไหม สภาพปัญหาอุปสรรค และความต้องการของเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม